

Tarihten bir yaprak

Matematikçi Kerim Bey ve Einstein

Osman Bahadır / bahadirosman@hotmail.com

Kerim (Erim) Bey, erken dönem Cumhuriyet Türkiye'si'nin en önemli matematikçilerindedir. Modern matematiğin Türkiye'deki gelişimine önemli katkıları olmuştur. Türkiye'nin ilk matematik doktorudur ve Mühendis Mektebi'nde ve İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi'nde okutmanlık, hocalık ve profesörlük yapmıştır.

Kerim Bey, 1 Şubat 1894'te İstanbul'da doğdu. Kazanlı matematikçi Abdurrahman Paşa'nın torunu ve Arif Paşa'nın oğludur. Mühendislik Mektebi'nden 1914'te mezun oldu. Matematik eğitimi için Berlin Üniversitesi'ne gönderildi. Bu üniversite-deki matematik eğitiminden sonra 1919'da Erlangen Üniversitesi'nden doktora derecesi aldı (3). Aynı yıl ülkesine dönen Kerim Bey, Mühendis Mektebi'nde "Kuramsal Hesap" ve "Analitik Geometri" öğretmenisi oldu. 1929'da doçentliğe yükseltildi.

1933 Üniversite Reformu'nun hazırlanmasında aktif bir çaba gösteren Kerim Bey, reformdan sonra İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi dekanı ve analiz profesörü oldu. Kısa bir süre sonra dekanlıktan istifa etti ve matematik kürsüsü başkanı oldu. 1948'de yeniden Fen Fakültesi dekanlığına seçildi. Kerim Bey, 28 Aralık 1952'de vefat etti. Ölümünden sonra anısına, temel bilimler dalında 1977 TÜBİTAK hizmet ödülü verildi.

Kerim Bey matematik, fizik, modern fizik, matematik felsefesi ve fizik felsefesi üzerine çok sayıda kitap ve makale yayınlamıştır. Mekanik [Mekanik], Kuramsal Hesap, Analitik Geometri, Analiz ve Matematiksel Mekanik bunların başlıcalarıdır. Kerim Bey Einstein'ın görecelik kuramının gerek bilimsel gerek felsefi sonuçlarına çok önem veriyordu. Cumhuriyetin ilk yıllarında Mühendislik Mektebi Mecmuası ve Fen Âlemi gibi dergilerde Einstein'ın görecelik kuramını yorumlayan ve halka açıklamaya çalışan çok sayıda makalesi bulunmaktadır. Uluslararası bilimsel gelişmeleri çok yakından izleyen Kerim Bey, Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde ve Pakistan'da yapılan matematik ve mekanik kongrelerine katıldı ve bildiriler sundu.

Kerim Bey'in, Albert Einstein (1879-1955) ile karşılaşması ve onunla bir söyleşi yapması da işte böyle bir uluslararası kongre aracılığıyla gerçekleşmiştir. 1930'da İsveç'te yapılan Uluslararası Mekanik Kongresi'ne katılan Kerim Bey, uluslararası bilim topluluğuyla olan ilişkilerinden de yararlanarak, kongre dönüşünde Berlin'de Einstein ile görüşmeyi başarmıştır. Ülkesine döndükten sonra da bu söyleşiyi, "Einstein ile Bir Saat" başlığı altında Mühendislik Mektebi Mecmuası'nın İkinci Teşrin (Kasım) 1930 tarihli 42'inci sayısında (Latin harflerinin kullanılmaya başlanmasından 22 ay sonra) yayımlamıştır.

Kerim Bey'in Einstein'la söyleşisi çeşitli açılardan son derece ilginçtir ve bu nedenle 75 yıl sonra yeniden yayımlanmayı hak etmektedir.

Her şeyden önce, Kerim Bey'in matematik ve fizik bilimindeki düzeyi, Einstein gibi bir dahi bilim adamıyla sürdürdüğü tartışmanın içeriği ve söyleşiden edindiğimiz bazı bilgiler, Mühendislik Mektebi'nde 1930 Kasım'ındaki matematik ve fizik eğitiminin durumu hakkında da belirli çıkarılmalar yapmamıza yardımcı olacak niteliktedir.

Böyle bir söyleşinin gerçekleştirilmesi, gerek bir bilimcimizin gerekse söyleşiye büyük bir heyecanla katıldığı anlaşılabilir Berlin Büyükelçisi Kemalletin Sami Paşa'nın (dolaylı olarak yeni Cumhuriyet Hükümeti'nin) bilime verdikleri önemin ve uluslararası bilimsel gelişmelere olan duyarlılıklarının da bir ölçütü olma önemini taşımaktadır.

Bu söyleşi bir başka önemli gerçeği daha yansıtmaktadır; Einstein 1930'da ününün doruğundadır. Avrupa'nın ve Amerika'nın en büyük gazete ve dergilerinin ve daha başka kurumlarının Einstein ile kısa bir görüşme yapabilmek için o sıralarda katlanamayacakları fedakârlık yoktur. Ama her şeye karşın bunu sağlamakta büyük güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. İşte böyle bir ortamda Einstein, ismi duyulmamış bir Türk bilim adamının görüşme teklifini kabul etmektedir. Bu da, yeni Cumhuriyet'in uluslararası alanda ve Einstein'ın gözündeki yüksek prestijiyile ilgili olmalıdır. ♣